V. Uluslararası • International

Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Kongresi

Necmettin Erbakan Law Congress 2025

ÖZET BİLDİRİ KİTABI

ABSTRACT BOOK

Yayınevi: NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI
Publisher: NECMETTIN ERBAKAN UNIVERSITY PRESS (NEU PRESS)
Yaka Mah. Yeni Meram Cad. Kasım Halife Sok. B Blok No: 11 Meram / KONYA / TÜRKİYE
+90 332 221 0 575 www.neupress.org info@neupress.org
Sertifika No / Certificate Number: 49846
ROR ID: https://ror.org/013s3zh21
Crassref Funder ID: 501100016981
Genel Yayın Yönetmeni / Executive Editor:
Dr. Öğr. Üyesi/Asst. Prof. Dr. Fatih KALECİ, fkaleci@neupress.org
Telif ve Lisanslama Müdürü / Rights and Permission Manager:
Muammer KÖROĞLU, mkoroglu@neupress.org

Yayın No. / Publication Number:
Kitap Adı / Book Title: V. ULUSLARARASI NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ HUKUK KONGRESİ (2025)
E-ISBN: 978-625-5952-78-3
Editörler/Editors
Prof. Dr. Nuran KOYUNCU
Tasarım/Design
Enes Malik YALÇIN, enesyalcin@neupress.org
Redaksiyon/Redaction
Torun BAYRAMLAR, torun@neupress.org
Baskı Sorumluları / Printing Officers
Muhammed Sami TEKİN, muhammedsami@neupress.org
Nurullah DEMİR, nurullah@neupress.org
Baskı/Printing
Necmettin Erbakan University Press (NEU PRESS)
Yaka Mah. Yeni Meram Cad. Kasım Halife Sok. B Blok No: 11 Meram / KONYA / TÜRKİYE
0332 221 0 575 - www.neupress.org
Sertifika No / Certificate No: 48888
Yayın Türü / Publication Type: Kitap-Akademik Yayımlar / Book-Academic Publications
Yayım Tarihi / Publication Date: Ağustos 2025/Agust 2025
Yayım Yeri / Place of Publication: Konya, Türkiye
Yayın Dili / Language: Türkçe/Turkish
Ebat / Dimensions: 21x29.7 cm
Baskı Sayısı / Edition: 1
Sayfa Sayısı / Page Count: XXVIII + 653
Kategori/Category:
Anahtar Kelimeler: Hukuk, Kamu Hukuku, Özel Hukuk
Keywords: Law, Public Law, Private Law

Lisans Türü | OA License: CC BY 4.0
Erişim | Access: neupress.org
Copyright 2025

**This book is published under a CC BY license, which means that you can copy, redistribute, remix, transform, and build upon the content for any purpose,* even commercially, as long as you give appropriate credit, provide a link to the license, indicate if changes were made, and do not impose additional terms or conditions on others that prohibit them from exercising the rights granted by that license, including any effective technological measures.

HANEFİ USULÜNDE DİLDE KIYAS YASAĞI İLKESİNİN FER'Î BİR YANSIMASI: ARİYET SÖZLEŞMESİNE İLİŞKİN BİR DELİLLENDİRMEYE MEZHEP İÇİ İTİRAZLAR

Arş. Gör. Dr. Kamil ÇALIŞKAN
Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
E-posta: caliskank@ankara.edu.tr
ORCID: 0000-0002-3917-4097

ÖZET

Hanefi usulünde, hukukçuların meselelerin hükmüne ulaşırken dilde kıyasa başvurmalarının caiz olmadığı ilkesine yer verilmektedir. Dilde kıyas yasağı olarak ifade edilebilecek bu prensip ile kastedilen, hukukçunun dilde var olan bir isme kıyasla, dilde yeni bir isim ihdas etmesinin geçerli olmadığıdır. Çünkü dildeki isimler, dilin koyucusu tarafından belirlenmiş olup hukukçunun kendisini dilin koyucusu olarak konumlandırma yetkisi bulunmamaktadır. Bu kabulün Hanefî füru-ı fıkhındaki yansımalarından biri, ariyet sözleşmesine ilişkin bir delillendirmeye yine mezhep içinden yöneltilen itirazlar bağlamında karşımıza çıkmaktadır. Ariyetin hukuki mahiyetine ilişkin Hanefî mezhebinde iki temel yaklaşım bulunmaktadır. Ebu'l-Ḥasen el-Kerḫī'nin de aralarında bulunduğu bir grup Hanefî fakihe göre ariyet, ariyet verenin ariyet konusu şeyden yararlanmayı ariyet alana mübah kılmasından (*ibāḥa*) ibarettir. Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye'de de kabul edilen diğer yaklaşıma göreyse ariyet sözleşmesi bir temlik olup ariyet alan taraf ariyet konusu şeyin menfaatlerinin mülkiyetine kabzla beraber sahip olur. Ariyet akdinin bir temlik olduğuna yönelik olarak getirilen delillendirmelerden biri, aynların mülkiyetinin hem ivazlı hem de ivazsız olarak elde edilebilmesinden yola çıkmaktadır. Ḳudūrī, Seraḫsī, İsbīcābī başta olmak üzere birçok Hanefî isim tarafından dile getirilen bu delillendirmeye göre aynlar nasıl ki ivazlı ve ivazsız temlike konu kılınabiliyorsa menfaatlerin mülkiyetine de ivazlı ve ivazsız olarak sahip olunabilmelidir. Aynların temliki ile menfaatlerin temlikinin bu şekilde kıyaslanabilmesine imkan tanıyan ortak mana ise Merġīnānī'nin belirttiği üzere insanların ihtiyaçlarının temlik yoluyla karşılanabilmesi olup menfaatler de aynlar gibi temlike mahal olmaya uygunluk arz etmektedirler. Buna karşılık, Bayburtlu önde gelen Hanefî hukukçu Ekmeleddīn Muḥammed b. Maḥmūd el-Bābertī (ö. 786 h. / 1384 m.), tartışmaya açık olduğunu ifade ettiği bu delillendirmeye yönelttiği itirazlardan birinde dilde kıyas yasağı ilkesine dayanmaktadır. Bābertī'nin itirazına göre, bu delillendirmede isimlerin konulmasında kıyas yapılmakta olup dilde isimlerin konulmasında kıyasa başvurulması doğru değildir. Bu doğrultuda, Antepli bir diğer meşhur Hanefi âlimimiz Bedreddīn Maḥmūd b. Aḥmed el-Aynī (ö. 855 h. / 1451 m.) de kıyasın şer'î hükümler hakkında söz konusu olup isimlerin konuldukları manalar üzerine kıyasta bulunulmasının geçerli olmadığı gerekçesiyle söz konusu delillendirmeye karşı çıkmaktadır. Bu itirazlara Kemāleddīn İbnu'l-Humām es-Sivāsī el-İskenderī (ö. 861 h. /

1457 m.), mezkur delillendirmede ariyet lafzının dildeki manasının kıyas yoluyla belirlenmesinin kastedilmediği üzerinden yanıt vermektedir. Aksine kendisine göre bu delillendirmeyle amaçlanan, menfaatlerin de aynlar gibi temlike konu olmaya elverişli olduğu ve dolayısıyla ivazsız olarak mülkiyete konu kılınabilme bakımından aynlardan farklı hükümde olmadığını göstermektir. İbnu'l-Humām'ın bu yanıtında dilde kıyas yasağı ilkesine karşı çıkılmayıp bu prensibin zaten müsellem kabul edilmesi, bu ilkenin Hanefi mezhebinde yerleşik olarak benimsendiği yönünde delil teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Hanefi mezhebi, dil, kıyas, ariyet.

A REFLECTION OF THE PRINCIPLE OF THE PROHIBITION OF QIYAS IN LANGUAGE IN HANAFI LEGAL THEORY ON SUBSTANTIVE LAW (FURŪʿ AL-FIQH): INTRA-MADHHAB OBJECTIONS TO AN ARGUMENT REGARDING THE ʿĀRIYAH CONTRACT

ABSTRACT

Hanafi legal theory upholds the principle that jurists are not permitted to use analogy (*qiyās*) in language matters. This principle, which can be referred to as "the prohibition of analogy in language," suggests that a jurist cannot assign a new word in the language by analogy with an existing word. Since words in the language are established by the originator of the language (*wāḍiʿ al-lugha*), jurists do not possess the authority to assume this role. One of the reflections of this principle in Hanafi substantive law (*furūʿ al-fiqh*) appears in objections raised within the school regarding a particular argument related to the *ʿāriyah* (loan for use) contract. In the Hanafi school, there are two main approaches to the legal nature of *ʿāriyah*. According to one group of Hanafi scholars, including Abū al-Ḥasan al-Karkhī, *ʿāriyah* is merely a permission (*ibāḥah*) by the lender allowing the borrower to use the lent item. However, the other approach, which is also adopted in the *Majallah al-Aḥkām al-ʿAdliyyah*, considers *ʿāriyah* as a transfer of ownership (*tamlīk*), wherein the borrower acquires ownership of the usufruct (*manfaʿa*) of the borrowed item by taking delivery.

One of the arguments supporting this second view is based on the fact that ownership of tangible objects (*ʿayn*) can be acquired both with and without consideration (*ʿiwaḍ*). This reasoning, put forth by many Hanafi scholars, including al-Qudūrī, al-Sarakhsī, and al-Isbījābī, suggests that just as tangible objects can be subject to transfer of ownership with or without consideration, usufructs should also be capable of being owned in the same manner. The common meaning that enables this analogy, as al-Marghīnānī states, is that human needs can be fulfilled through ownership transfer, and usufructs, like tangible objects, are suitable for the transfer of ownership.

However, Hanafi jurist Akmal al-Dīn Muḥammad b. Maḥmūd al-Bābartī (d. 786 AH / 1384 AD) challenges this reasoning, citing the prohibition of analogy in linguistic matters as one of his objections. According to al-Bābartī, this reasoning involves applying analogy in assigning the word in language, which is impermissible. Similarly, another renowned Hanafi scholar, Badr al-Dīn Maḥmūd b. Aḥmad al-ʿAynī (d. 855 AH / 1451 AD) also opposes this reasoning, asserting that analogy can be applied to legal rulings (*al-aḥkām ash-sharʿiyyah*), whereas it is invalid when used in the assignment of linguistic meanings.

In response to these objections, Kamāl al-Dīn Ibn al-Humām al-Siwāsī al-Iskandarī (d. 861 AH / 1457 AD) contends that the reasoning above does not aim to determine the linguistic meaning of the term *ʿāriyah* through analogy. Instead, he asserts that this reasoning demonstrates that usufructs, like tangible objects, are appropriate for ownership transfer and not subject to a distinct ruling regarding being transferable without consideration. In this response, the fact that Ibn al-Humām does not reject the principle of the prohibition of analogy in language but rather assumes its validity indicates the broad acceptance of this principle in Hanafi legal theory.

Keywords: Islamic Law, Hanafi School, Language, Analogy (Qiyās), ʿĀriyah.